

Herziening EU-regelgeving dierenwelzijn Economische gevolgen van aanpassingen aan huisvesting

Nico Bondt, Mariël Benus, Jakob Jager, Ron Bergevoet

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Herziening EU-regelgeving dierenwelzijn Economische gevolgen van aanpassingen aan huisvesting

Nico Bondt, Mariël Benus, Jakob Jager, Ron Bergevoet

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research in opdracht van en gesubsidieerd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema Duurzame voedselvoorziening & -productieketens & Natuur (projectnummer BO-43-111-060; D3 Veilige en duurzame primaire productie).

Wageningen Economic Research
Wageningen, juni 2022

NOTA
2022-058

Nico Bondt, Mariël Benus, Jakob Jager, Ron Bergevoet, 2022. *Herziening EU-regelgeving dierenwelzijn Economische gevolgen van aanpassingen aan huisvesting*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Nota 2022-058. 22 blz.; 0 fig.; 0 tab.; 10 ref.

Voor melkveebedrijven, zeugenbedrijven en leghennenbedrijven is uitgerekend welke investeringen nodig zijn voor extra maatregelen ter verbetering van het dierenwelzijn en wat de kostprijsstijging zal zijn. Bij melkveebedrijven gaat het vooral om meer en ruimere ligboxen, zeugenbedrijven zouden moeten omschakelen naar vrijloopkraamhokken en bij leghennen zouden de koloniekooien moeten worden vervangen door scharrelsystemen. Bij de berekeningen is uitgegaan van extra investeringen bij nieuwbouw, en een redelijke overgangstermijn voor de invoering van de voorgestelde maatregelen. Bij een te korte overgangstermijn kunnen de kosten sterk oplopen. Hetzelfde is aan de orde als er geen vergunning kan worden verkregen voor het realiseren van de ruimere stallen, waardoor het bedrijf noodgedwongen zal moeten inkrimpen.

For dairy farms, sow farms and laying hen farms, it has been calculated how much has to be invested for extra animal welfare improvements and what will be the production cost increase. For dairy farms it is mainly about more and more spacious cubicles, sow farms would have to switch to free-range farrowing pens and colony cages for laying hens would have to be replaced by free-range systems. The calculations are based on additional investments for new construction and a reasonable transition period for the implementation of the proposed measures. If the transition period is too short, the costs can rise sharply. The same applies if no permit can be obtained for the realization of the larger houses, as a result of which the farm will be forced to downsize.

Trefwoorden: animal welfare, legislation, production costs, transition period

Deze nota is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/571298> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2022 Wageningen Economic Research
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl,
www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2022

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Nota 2022-058 | Projectcode 2282300550

Foto omslag: Shutterstock

Woord vooraf

Deze nota laat voor melkveebedrijven, zeugenbedrijven en leghennenbedrijven zien welke investeringen nodig zijn voor extra maatregelen ter verbetering van het dierenwelzijn, en wat de kostprijsstijging zal zijn. Bepalende factoren zijn naast een redelijke overgangstermijn ook de mogelijkheden bij vergunningverlening om stallen te vergroten, zodat de dieren meer ruimte kunnen krijgen.

Aanleiding voor het onderzoek zijn de beoogde herziening van EU-wetgeving op het gebied van dierenwelzijn en het burgerinitiatief 'End the Cage Age', waarbij de Europese Commissie opgeroepen wordt om kooihuisvesting in de landbouw te verbieden. Zowel de Europese Commissie, het Europese Parlement en daarna ook het Nederlandse Kabinet hebben in het najaar van 2021 dit initiatief omarmd.

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft Wageningen Economic Research gevraagd dit onderzoek uit te voeren. De auteurs danken diverse collega's in Wageningen voor hun medewerking en ook de LNV-beleidsmedewerkers Bart van den Assum en Yvonne Goos, die door het stellen van scherpe vragen een bijdrage hebben geleverd aan deze nota.

Ir. O. (Olaf) Hietbrink
Business Unit Manager Wageningen Economic Research
Wageningen University & Research

Inhoud

1	Inleiding	7
	1.1 Aanleiding	7
	1.2 Doel van deze studie	8
	1.3 Aanpak	8
2	Melkveebedrijven	10
	2.1 Om welke aanpassing gaat het bij melkkoeien?	10
	2.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?	10
	2.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?	10
	2.4 Investerings	11
	2.5 Effect op de kostprijs	11
	2.6 Kostprijs bij gedwongen krimp	11
	2.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?	12
	2.8 Vergunningen	12
	2.9 Overgangstermijn	12
	2.10 Om welke aanpassing gaat het bij kalveren?	12
	2.11 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?	13
3	Zeugenbedrijven	14
	3.1 Om welke aanpassing gaat het?	14
	3.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?	14
	3.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?	14
	3.4 Investerings	15
	3.5 Effect op de kostprijs	16
	3.6 Kostprijs bij gedwongen krimp	16
	3.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?	16
	3.8 Vergunningen	16
	3.9 Andere relevante regelgeving?	17
	3.10 Overgangstermijn	17
	3.11 Reacties bedrijfsleven	17
4	Legpluimveebedrijven	18
	4.1 Om welke aanpassing gaat het?	18
	4.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?	18
	4.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?	18
	4.4 Investerings	18
	4.5 Effect op de kostprijs	18
	4.6 Kostprijs bij gedwongen krimp	19
	4.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?	19
	4.8 Vergunningen	19
	4.9 Overgangstermijn	19
	Bronnen en literatuur	23

1 Inleiding

In het kader van de aanstaande herziening van de EU-regelgeving voor dierenwelzijn pleit Nederland samen met enkele andere lidstaten voor het verbieden van kraamboxen voor zeugen en kooien bij leghennen, en voor het verplichten van melkveestallen waar alle koeien gelijktijdig kunnen liggen.

1.1 Aanleiding

Herziening van de EU-wetgeving op het gebied van dierenwelzijn is voor de komende periode voorzien. Mede naar aanleiding van de op handen zijnde herziening is het burgerinitiatief 'End the Cage Age' ontstaan waarbij de Europese Commissie opgeroepen wordt om kooihuisvesting in de landbouw te verbieden. Zowel de Europese Commissie, het Europese Parlement en daarna ook het Nederlandse Kabinet hebben in het najaar van 2021 dit initiatief omarmd.

In het kader van de voorziene herziening heeft Nederland samen met vier andere EU-lidstaten (verzameld in de Vught-groep)¹ een aantal aanbevelingen opgesteld, waarmee in hun ogen bij herziening van de dierenwelzijnswetgeving rekening moet worden gehouden. Daarbij wordt ook verwezen naar het 'End the Cage Age'-initiatief. De aanbevelingen van de Vught-groep hebben gevolgen voor de huisvesting van dieren op melkveebedrijven,² varkensbedrijven en pluimveebedrijven. Naast de al bestaande algemene eisen die aan de huisvesting van deze dieren gesteld worden zijn er ook additionele eisen.

Eisen voor melkveebedrijven:

- ieder dier een heeft eigen voldoende ruime ligplaats (voor melkkoeien minimaal 1,8 keer de heupbreedte)
- kalveren worden gehuisvest in groepen.

Eisen voor varkensbedrijven:

- in de zeugenhouderij moeten kraamboxen vervangen worden door kraamhokken waarbij zeugen vrij kunnen rondlopen.

Eisen voor pluimveebedrijven:

- koloniekooien voor leghennen³ verdwijnen, evenals voor de opfok van leghennen.

Indien bedrijven nog niet aan deze eisen voldoen, zullen ze aanpassingen moeten plegen die mogelijk kosten met zich meebrengen of gepaard gaan met lagere opbrengsten. Hoe de oplossingen eruit kunnen zien, wordt naast de dierenwelzijneisen ook bepaald door de mate waarin de aanpassingen binnen bestaande stallen uitgevoerd kunnen worden, of door de mogelijkheid aanpassingen te doen binnen de voorwaarden van milieueisen, stikstofregulering of mogelijk lokale/regionale/nationale beperkingen die gesteld worden aan bedrijven.

De termijn waarop deze aanpassingen redelijkerwijs kunnen worden doorgevoerd, heeft invloed op de kosten. Als rekening gehouden kan worden met de normale afschrijvingstermijnen en investeringscyclus van de stallen zullen de kosten lager uitvallen dan wanneer de huidige stallen of stalrichting die vervangen moet worden nog niet volledig zijn afgeschreven.

¹ Naast Nederland zijn deelnemers de regeringen van België, Denemarken, Duitsland en Zweden.

² In de 'End the Cage Age' is er geen invulling voor melkvee.

³ Op nationaal niveau betreft het koloniekooien, op EU-niveau gaat het om verrijkte kooien.

1.2 Doel van deze studie

Deze studie geeft inzicht in de economische consequenties van de beoogde aanpassingen en is van belang om tijdens het proces van de herziening bijvoorbeeld realistische periodes voor de overgang naar de nieuwe huisvestingsystemen te kunnen bepalen.

De berekeningen geven inzicht in de gevolgen voor kosten en opbrengsten voor individuele bedrijven. Mede door de ontwikkelingen in markt, beleid, de leeftijd van de ondernemer evenals de aanwezigheid van een opvolger dan wel het gebruikmaken van saneringsregelingen in het kader van bijvoorbeeld stikstofmaatregelen of natuurbescherming, zullen een aantal bedrijven in de nabije toekomst besluiten hun bedrijf te staken. Omdat de gevolgen van (huidig en toekomstig gebiedsgericht) stikstof- en natuurbeleid op de omvang van de veehouderijsectoren niet duidelijk zijn, is geen berekening op sectorniveau gemaakt.

1.3 Aanpak

De bedrijfseconomische gevolgen van de herziene dierenwelzijnsregels zijn in beginsel doorgerekend voor twee scenario's:

- Scenario 1: **verwachte afname van het aantal dieren**, omdat de welzijnsaanpassingen binnen de huidige bouwkegel en stallen moeten worden gerealiseerd
 - het aantal bedrijven waarvoor dit aan de orde is
 - voor de berekening gaan we uit van
 - a) de meerinvestering bij nieuwbouw op basis van de nieuwe welzijnsnormen, plus
 - b) de saldoderving doordat een x-aantal minder dieren kan worden gehouden.
- Scenario 2: **gelijkblijvend aantal dieren**, omdat er op de bouwkegel ruimte is voor de nieuwbouw die nodig is om hetzelfde aantal dieren te kunnen blijven houden
 - het aantal bedrijven waarvoor dit aan de orde is
 - ook in dit scenario, dus bij gelijkblijvend aantal dieren, nemen we als extra investering het verschil tussen nieuwbouw (voor dit aantal dieren) bij de oude welzijnsnormen versus nieuwbouw bij de nieuwe welzijnsnormen.

Extra investeringen en afschrijvingstermijnen

Voor het vaststellen van de omvang van benodigde investeringen is zo veel mogelijk gebruikgemaakt van de normen uit 'Kwantitatieve Veehouderij 2021-2022' (Wageningen Livestock Research, 2021; afgekort: 'KWIN'). Ook voor het inschatten van eventuele desinvesteringen ('kapitaalvernietiging') is gekeken naar de gebruikelijke afschrijvingstermijnen van stallen en inventaris die zijn vermeld in KWIN. Deze afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de economische levensduur van de productiemiddelen, de technische levensduur is langer. De levensduur van stallen en inventaris is in de praktijk meestal langer dan de economische levensduur, waarschijnlijk omdat het voor veel bedrijven financieel niet haalbaar is om op het bedrijfseconomisch optimale moment tot vervanging over te gaan. De afschrijvingstermijnen in KWIN worden vastgesteld in overleg met deskundigen en waar nodig geactualiseerd.

Technische resultaten

Een belangrijke aanname is dat de technische resultaten niet worden beïnvloed door de omschakeling naar het meer diervriendelijke systeem, tenzij er voldoende gegevens zijn waaruit blijkt dat er wel een (positieve of negatieve) impact op de technische resultaten is.

Gevolgen voor de kostprijs

Om de gevolgen van de omschakeling naar de nieuwe systemen te bepalen is niet alleen gekeken naar de kosten van de extra investeringen, maar ook naar overige kosten, bijvoorbeeld extra arbeidskosten.

Neveneffecten

Aanpassingen in de houderij kunnen naast kosten ook bijeffecten hebben op het gezondheidsniveau of de hoogte van de productie. Voorbeelden zijn uitval in de kraamstal en groei van de biggen bij vrijloopkraamhokken, productie per koe bij meer ruimte per koe en bij te grote ligboxen mogelijk meer

mastitis door meer boxbevuiling. Omdat de literatuur ontbreekt om deze gevolgen goed in te kunnen schatten, zijn deze buiten beschouwing zijn gelaten.

Vergunningen en andere relevante regelgeving

Waar relevant is onder het kopje 'Vergunningen' of 'Andere relevante regelgeving' aangegeven in hoeverre bepaalde regelgeving belemmerend of stimulerend kan zijn bij het implementeren van de beoogde welzijnsmaatregelen. Ook is een aparte paragraaf 'Belemmerende provinciale en gemeentelijke regelgeving' opgenomen.

2 Melkveebedrijven

2.1 Om welke aanpassing gaat het bij melkkoeien?

Bij het melkvee gaat het eigenlijk om twee aanpassingen:

1. Ieder dier moet een eigen ligplaats hebben
2. Deze ligplaats moet voldoende ruim zijn.
Voor overwegend HF-melkkoeien betekent dit dat de breedte van de ligbox (hart op hart) minimaal 115 cm zal moeten zijn, maar bij voorkeur 118 tot 120 cm. Voor hoogdrachtige, droge koeien wordt vanwege de grotere buikomvang een breedte van 130 cm aanbevolen (bron: Gezondheidsdienst voor Dieren). Op sommige bedrijven zullen extra ligboxen nodig zijn, en vaak zullen de boxen groter gemaakt moeten worden.

2.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?

Voor de huisvesting van melkvee bestaat op dit moment geen EU- of Nederlandse regelgeving voor dierenwelzijn. In een deel van de gangbare stallen is gelijktijdig rusten niet mogelijk, omdat er onvoldoende ligplekken zijn.

Het keurmerk 'On the way to PlanetProof' stelt voor melkvee als basisnorm minimaal één ligplaats per dier in een ligboxenstal. Ongeveer 800 melkveebedrijven nemen deel aan 'On the way to PlanetProof' en voldoen dus aan deze eis. Uiterlijk in Q2-2022 vindt er bij deelnemers met dit keurmerk een registratie plaats van onder andere de afmetingen van de ligboxen, ter ondersteuning van besluitvorming over huisvesting (tussentijdse herziening) in Q3-2022.

Onder het Beter Leven keurmerk heeft elke koe een eigen ligbox, en ook een grotere ligplek. Men is bezig met een aanpassing van het Beter Leven keurmerk, waarin vooralsnog 115 cm als minimale breedte van het ligvlak is opgenomen. Na nieuw- of verbouw en uiterlijk vanaf 2028 zouden de ligboxen op bedrijven met het Beter Leven keurmerk aan die eis moeten voldoen. Naar schatting enkele tientallen melkveebedrijven hebben momenteel een Beter Leven keurmerk.

2.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?

Uit het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research blijkt dat in 2020 ongeveer 87% van de Nederlandse melkkoeien wordt gehouden in stallen met een gemiddelde bezetting van 67%.⁴ In deze stallen zijn er dus al ruim meer ligboxen dan het aantal aanwezige koeien en is er ook voldoende ruimte om de bestaande ligboxen te verbreden van nu naar schatting 110 cm naar 120 cm (bron: Gezondheidsdienst voor Dieren).

Een deel van deze stallen is in 2008 of later gebouwd. Volgens de brochure 'Moderne huisvesting melkvee' (Wageningen Livestock Research, 2009) is vanaf 2008 de Maatlat Duurzame Melkveehouderij in werking getreden. Om voor de fiscale regelingen MIA/Vamil in aanmerking te komen, moet aan deze Maatlat worden voldaan en moet onder andere de breedte van de ligbox aan de nieuwe eisen voldoen.

Van de 87% stallen met een onderbezetting blijft er 61% over waarvan mag worden verondersteld dat de breedte van de ligbox nog niet aan de nieuwe eisen voldoet omdat de stal is gebouwd voor 2008. Deze

⁴ Bezettingsgraad is aantal dieren gedeeld door aantal plaatsen. Van overbezetting is in dit onderzoek sprake indien de bezettingsgraad meer dan 100% is.

bedrijven kunnen de breedte van de ligbox aanpassen met minimale kosten zonder dat dit gevolgen heeft voor het aantal koeien dat in de stal gehouden kan worden.

Aanpassingen met aanzienlijke kosten

Er is een groep van 12% van de bedrijven met een relatief oude stal (bouwjaar voor 2008) én een overbezetting. Deze bedrijven moeten de stalruimte met 10% vergroten vanwege de overbezetting en met nog eens 10% om de breedte van de ligbox aan te passen, om te voorkomen dat er minder dieren gehouden kunnen worden. Het alternatief is dat ze 20% krimpen.

Tot slot is er nog een kleine restgroep (2%) met een nieuwe stal (bouwjaar 2008 of later) en met een overbezetting van gemiddeld 15%. Ook deze bedrijven moeten de stal vergroten of krimpen.

2.4 Investerings

Op ongeveer 13% van de melkveebedrijven zijn voor de benodigde aanpassingen aanzienlijke investeringen vereist, omdat het staloppervlak vergroot moet worden. Er mag uitgegaan worden van een ruimte van 10 m² per melkkoe met bouwkosten van 450 euro per m². De 10 m² per melkkoe houdt rekening met paden, voergang en dergelijke, maar hangt sterk af van met hoeveel voergangen rekening wordt gehouden en het aantal doorsteken en de ruimte achter het voerhek.⁵ In de 450 euro per m² is onder andere rekening gehouden met de vaste kosten van het afbreken van de bestaande achtergevel.

De groep bedrijven met een oude stal en een overbezetting heeft een gemiddelde omvang van ruim 100 koeien en moet 20% uitbreiden in het aantal dierplaatsen om geen koeien af te hoeven stoten. Deze uitbreiding met 20 dierplaatsen kost $20 \times 10 \text{ m}^2 \times 450 \text{ euro per m}^2 = 90.000 \text{ euro}$, wat een investering is van ongeveer 900 euro per gemiddeld aanwezige koe.

De bedrijven in de kleine restgroep met een nieuwe stal en overbezetting hebben een gemiddelde omvang van 200 koeien. Zij hebben een tekort van 25 dierplaatsen. Uitbreiding van dit aantal betekent dus investeren in 25 dierplaatsen = $25 \times 10 \text{ m}^2 \times 450 \text{ euro per m}^2 = 112.500 \text{ euro}$, wat bijna 600 euro per koe is.

2.5 Effect op de kostprijs

De aanzienlijke investeringen die op ongeveer 13% van de bedrijven nodig zijn leiden ook tot een hogere kostprijs. Met investeringskosten van 90.000 euro en een afschrijvingstermijn van 20 jaar (volgens KWIN) zijn de extra afschrijvingskosten op bedrijven met een oude stal en een overbezetting 0,43 euro per 100 kg melk. Samen met 2% rente en 2% onderhoudskosten (samen 0,35 euro) betekent dit voor een gemiddeld melkveebedrijf in deze groep een toename van de kostprijs van 1,8% op de kostprijs van 44,40 euro (in 2020).

Op de kleine restgroep met een nieuwe stal en overbezetting worden de extra afschrijvingskosten begroot op 0,31 euro per 100 kg melk, aangezien de investering kan worden uitgesmeerd over meer melk, van circa 200 koeien. De kostprijs bij bedrijven van een dergelijke omvang is circa 40,50 euro per 100 kg melk, en deze neemt door deze uitbreidingsinvestering (samen met de extra rente en onderhoudskosten) toe met 1,4%.

2.6 Kostprijs bij gedwongen krimp

Gedwongen krimp van de veestapel om voor iedere melkkoe een ligplaats te bewerkstelligen zal waarschijnlijk slechts op een enkel melkveebedrijf aan de orde zijn. Echter, op de bedrijven waar dit onvermijdelijk is, zijn de economische gevolgen aanzienlijk. Een bedrijf in de groep bedrijven met een oude stal en overbezetting zou dan 20% van het vee moeten afstoten. Als de variabele kosten (inclusief loonwerk en een deel van de arbeidskosten) hierdoor ook met 20% afnemen, dan is het kostprijsverhogend effect 5,50 euro per 100 kg melk

⁵ Bron: Groeien 2013 – investeringsgids voor melkveehouders, <https://edepot.wur.nl/240928>

(ruim 12%). Daarbij nemen we aan dat de ingerekende arbeidskosten met 5% afnemen, omdat voor minder koeien minder arbeid nodig is. Voor een bedrijf in de kleine restgroep met een nieuwe stal en overbezetting zou het kostprijsverhogend effect 3,00 euro per 100 kg melk zijn (+ 7%). Bij gedwongen vermindering van het aantal melkkoeien kan de melkveehouder een deel van de fosfaatrechten verkopen.

2.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?

Naar verwachting zullen meer en ruimere ligboxen vooral een positief effect hebben op het welbevinden van de koeien, en daardoor mogelijk ook op de productietechnische resultaten. Er zijn geen aanwijzingen dat een beperkte verruiming van de boxbreedte nadelige effecten zal hebben op bijvoorbeeld boxbevuiling en uiergezondheid. Eerder valt te verwachten dat een tekort aan goede ligplekken zal leiden tot een lagere productie (een dier moet voldoende lang kunnen liggen herkauwen) en minder problemen met klauw- en uiergezondheid. Koeien die veel liggen, zullen minder snel last hebben van klauwproblemen. Een goede ligboxbedekking en een goede hygiëne blijven uiteraard altijd van groot belang.

In de ruimere boxen zou toch meer boxbevuiling kunnen voorkomen, met name door de kleinere vaarzen. De Gezondheidsdienst voor Dieren suggereert daarom een aparte vaarzensgroep, met kleinere ligboxen, wat ook nog zou kunnen bijdragen aan extra productie en minder uitval (www.gddiergezondheid.nl).

2.8 Vergunningen

Bij het verruimen van de maatvoering van stallen, ten behoeve van het dierenwelzijn, is vaak vooral de grootte van het bouwblok een knelpunt. De onmogelijkheid om bouwblokken te vergroten kan de omschakeling belemmeren. In de melkveehouderij zal zich dit naar verwachting alleen voordoen op grote bedrijven, die weinig ruimte meer hebben op het bouwblok en de koeien nu houden in stallen met overbezetting.

2.9 Overgangstermijn

Een korte overgangstermijn kan leiden tot desinvesteringen. Bij een ruime overgangstermijn zal de desinvestering beperkter zijn. Bij de 13% van de melkveebedrijven die voor de aanpassingen zullen moeten investeren gaat het vooral om het vergroten van het benodigde staloppervlak. Het verbreden van de ligboxen vergt slechts beperkte investeringen. Melkveestallen en ligboxen worden volgens KWIN in 20 jaar afgeschreven.

2.10 Om welke aanpassing gaat het bij kalveren?⁶

Bij de kalveren betekent de aanpassing een omschakeling naar groepshuisvesting. Op veel bedrijven worden pasgeboren kalveren de eerste dagen na de geboorte individueel gehuisvest, in kalverboxjes of in iglo's buiten. Daarna worden ze in groepshokken op stro in de stal gehuisvest. Aanpassing van de individuele huisvesting naar groepshuisvesting zal met beperkte kosten gepaard gaan, mits er een redelijke overgangstermijn wordt aangehouden. Iglo's en eenlingboxen voor jonge kalveren worden volgens KWIN in 10 jaar afgeschreven.

⁶ Op veel bedrijven worden pasgeboren kalveren de eerste dagen na de geboorte individueel gehuisvest. Dit kan zijn in kalverboxjes of in iglo's buiten. Daarna worden ze in groepshokken op stro gehuisvest. Aanpassing van de individuele huisvesting naar groepshuisvesting zal met beperkte kosten gepaard gaan. Deze kosten worden in deze factsheet niet meegenomen. Wel zijn enkele neveneffecten beschreven.

2.11 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?

Dat pasgeboren kalveren enige tijd individueel worden gehuisvest, heeft vooral te maken met hun geringe weerstand tegen ziektes, zeker in de eerste weken. Individuele huisvesting geeft de mogelijkheid van goede controle op de opname van biest. Als de jonge kalveren direct in groepen moeten worden gehuisvest, is extra aandacht voor biestopname, gezondheid en hygiëne zeer gewenst. Met name de gegarandeerde opname van voldoende en goede biest is van groot belang.

3 Zeugenbedrijven

3.1 Om welke aanpassing gaat het?

Traditionele kraamboxen worden vervangen door vrijloopkraamhokken. Een vrijloopkraamhok is een kraamhok waar de zeugen vrij kunnen rond lopen. Hoewel er geen regelgeving bestaat over de eisen van de beschikbare ruimte van een vrijloopkraamhok, wordt er in concepten met vrijloop gerekend met hokafmetingen variërend van 5,5 m² tot 8,0 m² per hok. Voor Nederland wordt door de Dierenbescherming uitgegaan van 6,5 m² (Beter Leven Dierenbescherming, 2018). Ook in Duitsland is de minimumeis van 6,5 m² ingesteld. In Scandinavië is de minimumeis 6 m². Momenteel worden er ook hokken met een hokafmeting van 7 tot 8 m² ontwikkeld. Een huidig traditioneel kraamhok heeft een gemiddelde afmeting van 4,7 m².

3.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?

In Nederland is er momenteel (nog) geen wetgeving voor vrijloopkraamhokken. Wel zijn sommige bedrijven hiermee aan het pionieren. Vrijwel alle bedrijven met zeugen zullen aanpassingen moeten doen als vrijloopkraamhokken verplicht worden gesteld.

Voor Beter Leven 2 sterren geldt wel dat een vrijloop vanaf 5 dagen na het werpen al een onderdeel is van de voorschriften. Voor Beter Leven 3 sterren (inclusief biologisch) geldt drie dagen opsluiting al als maximum. Momenteel zijn Beter Leven 2 of 3 sterren samen ongeveer goed voor 1% van de varkensproductie in Nederland. In de toekomst worden eisen rondom vrijloopkraamhokken waarschijnlijk ook nieuwe voorwaarden van het Beter Leven keurmerk 1 ster; tot op heden zijn deze eisen echter nog niet bekend.

3.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?

Naar schatting worden in Nederland ruim 17.000 zeugen gehuisvest in vrijloopkraamhokken, inclusief de biologische varkenshouderij (orde van grootte 2.000 biologische zeugen in de kraamstal). Dit komt ongeveer neer op 1,5% van de zeugenstapel in Nederland. Doordat er nog geen wetgeving is vastgesteld worden er nog steeds stallen gebouwd zonder vrijloopkraamhokken, omdat die op bedrijfsniveau relatief hoge (meer)kosten met zich mee kunnen brengen. Wel is er een trend gaande onder varkenshouders die nieuw bouwen om vrijloopkraamhokken toe te passen, in de verwachting dat dit een verplichting zal gaan worden. Soms betreft dit slechts enkele hokken om ervaring op te doen. Ook wordt bij de bouw soms al rekening gehouden met de mogelijkheid om te bouwen naar grotere hokken. Hierbij wordt wel afgewogen of de implementatie van vrijloopkraamhokken economisch rendabel is.

Uit de Landbouwtelling van 2021 (bron: CBS) blijkt dat er in Nederland 1.275 bedrijven met kraamzeugen zijn, met in totaal circa 155.000 zeugen in de kraamstal (april 2021). Uitgaande van een levensduur van 20 jaar voor een stal (ruwbouw gaat langer mee, maar wordt ook wel heringericht), zou er jaarlijks 5% van de stallen vervangen worden, ofwel 64 kraamstallen per jaar. Uit overzichten van de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV) blijkt dat er over de afgelopen paar jaar gemiddeld ongeveer 10 kraamstallen per jaar (met circa 2.000 dierplaatsen per jaar) gebouwd worden die voldoen aan de MDV. Dat is dus maar een beperkt deel van alle vervangende bouw. Zelfs als er een lange overgangstermijn wordt gegeven voor wetgeving van vrijloopkraamhokken, zal een deel van de varkenshouders aanpassingen moeten doen binnen de bestaande stal. Het is echter heel lastig, en volgens bouwbedrijven zelfs nagenoeg onmogelijk, om binnen bestaande stallen een oplossing te vinden voor grotere kraamhokken. Dat zou dan gepaard gaan met zowel een herinrichting qua aantal dieren (minder kraamzeugen binnen de kraamafdelingen, en logischerwijs ook

minder gaste en dragende zeugen, omdat dit een vaste verhouding is), evenals een forse technische uitdaging: mestputten, ventilatiesysteem en looppaden moeten passend gemaakt worden voor de nieuwe opstelling van de grotere vrijloopkraamhokken. Daarbij betekent het ook een duidelijke kostenverzwaring als er minder dieren gehouden kunnen worden, doordat vaste kosten (huisvesting, arbeid) terugbetaald moeten worden door minder dieren. Zie verder bij 'Kostprijs bij krimp zeugenstapel'. De optie om een deel stal bij te bouwen voor de extra ruimte voor kraamhokken, is op veel bedrijven niet mogelijk, door hetzij beperkte bouwblok (bebouwbare oppervlakte op het perceel), of langdurige vergunningstrajecten met onzekere uitkomst, en gaat dan in de regel ook gepaard met nadelen door een minder optimale onderlinge ligging van afdelingen. Specifieke opties, zoals het uitbesteden of verplaatsen van de biggenopfok naar een andere locatie, zouden voor sommige bedrijven een oplossing kunnen zijn. Daarbij komt ruimte binnen de bestaande stal vrij, die benut kan worden voor de grotere kraamhokken. Het betekent wel extra tijd en kosten voor transport van biggen. Ook is het mogelijk een nadeel voor het welzijn van de biggen, maar kan het een voordeel betekenen vanwege extra ruimte voor de biggen, en een betere diergezondheid ('gezondheidsknip'). Bouw en verbouw is momenteel duur, terwijl de economische situatie nauwelijks ruimte laat voor extra investeringen waarvan de economische haalbaarheid nog onbekend is.

3.4 Investerings

1. Nieuwbouw

Bij een ondernemer die een nieuwe stal zou gaan bouwen zou de oppervlakte per dier groter worden (als hetzelfde aantal dieren wordt gehouden als voorheen). De investering voor een kraamhok met bewegingsvrijheid voor zeugen en biggen (hok van 7 m²) worden daardoor geschat tussen de 5.600-6.400 euro per vrijloopkraamhok (DLV advies, KWIN). Voor een traditioneel kraamhok vermeldt KWIN dat de investeringen 3.500 tot 4.600 euro per kraamhok bedragen, afhankelijk van het wekensysteem en overige variabele kosten. De meerkosten worden onder andere bepaald door het vergrote hokoppervlak, of het hok is uitgerust met of zonder kraamkooi voor enkele dagen fixatie, en de materialen van de huisvesting. Het gaat om een investering van bijna 500 euro per zeug.

Naast de verhoogde investeringen zijn er ook andere kosten die worden gemaakt. Zo zijn er verhoogde arbeidskosten (in geval van fixatie door het opsluiten en loszetten van het kraamhok, verder vanwege bijvoorbeeld extra benodigde tijd voor schoonspuiten) en verhoogde exploitatiekosten door een iets hoger geschat gebruik van water en energie. Als laatste zullen ook de mestafzetkosten stijgen door het toegenomen waterverbruik (meer schoonspuiten). De totale meerkosten van vrijloopkraamhokken zullen resulteren in een kostprijsstijging van 1 euro tot 3 euro per afgeleverde big.

2. Verbouw

Toepassen van vrijloopkraamhokken binnen een bestaande stal, door ombouw en herschikking van plaatsen is vrijwel onmogelijk. Vrijloopkraamhokken zijn circa de helft groter dan traditionele kraamhokken waardoor er een krimp in het aantal kraamhokken plaatsvindt en er dus minder dieren op het hele bedrijf gehouden kunnen worden. Daardoor zijn er minder dragende zeugenplaatsen nodig en door minder zeugen (dus minder productie) ook minder biggenplaatsen. Theoretisch gezien zou een deel van de ruimte van de dragende zeugenstal en de biggenstal kunnen worden verbouwd en worden omgezet in kraamhokken; dan zou de krimp in de zeugenstapel ongeveer 10% kunnen zijn.

Gevolg van de krimp is dat de vaste kosten door minder dieren/minder productie gedragen moeten worden en dus relatief stijgen ten opzichte van een nieuwbouwsituatie. In geval van verbouwing is er verder kapitaalvernietiging, omdat de bestaande stal(inrichting), indien nog niet volledig afgeschreven, niet meer bruikbaar is en vervangen moet worden. Afhankelijk van de leeftijd van de stal kan dat gaan om een bedrag tot meer dan € 3.000 per zeugenplaats.

Een korte analyse en rondvraag bij stakeholders vanuit het bedrijfsleven laat zien dat het geschetste scenario voor verbouw geen economisch realistische oplossing is. Bij verbouw zullen erg veel concessies moeten worden gedaan en zullen de kosten vaak even hoog zijn als bij nieuwbouw. Bijbouwen en het aanhouden van het huidige aantal dieren zou dan de meest praktische oplossing zijn.

3.5 Effect op de kostprijs

Uitgaande van nieuwbouw bedragen de additionele kosten (ten opzichte van gangbaar) 1 tot 3 euro per big, wat een kostprijsstijging is van 2 tot 5%. Bij verbouw binnen een bestaande stal zou dit bedrag nog duidelijk hoger liggen.

3.6 Kostprijs bij gedwongen krimp

Vermoedelijk zal een substantieel deel van de bedrijven qua vergunningen en ruimte in het bouwblok niet de mogelijkheid hebben om de stal te vergroten en zodoende ruimte te hebben voor vrijloopkraamhokken. Ook financiering zal een obstakel vormen. Op de bedrijven waar krimp onvermijdelijk is, zijn de economische gevolgen aanzienlijk. Een krimp van bijvoorbeeld 20% van de zeugenstapel zou, naast de investering in de nieuwe kraamhokken, leiden tot een extra toename van de kostprijs van 2,50 tot 4 euro per big, deels afhankelijk van de vraag in hoeverre de vrijkomende arbeid elders inzetbaar is. De totale kostprijsverhoging wordt dan 6 tot 13%. Bij vermindering van het aantal zeugen kan de varkenshouder een deel van de varkensrechten verkopen.

3.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?

Als wetgeving wordt ingesteld om vrijloopkraamhokken in Nederland te verplichten, zonder een redelijke overgangstermijn, dan zullen veel bedrijven moeten verbouwen en binnen de bestaande stal zaken moeten aanpassen. De effecten van de verbouw zullen resulteren in een flinke kostenverhoging en diverse concessies, met betrekking tot het aantal dieren, de onderkeldering, de hokbezetting, het klimaat (ventilatievoorzieningen) en arbeidsvreugde en -gemak. Experts geven aan dat het niet realistisch is om aan verbouw binnen een bestaande stal te beginnen.

Een eventueel neveneffect kan zijn dat er constructies komen waarbij bestaande zeugenbedrijven de biggenopfok zullen verplaatsen naar een andere locatie. Locaties die anders gesloten zouden worden doordat ze verouderd zijn, zullen nu weer benut worden voor het opfokken van de biggen. Dit zal leiden tot meer transportbewegingen. Qua diergezondheid kan het een voordeel zijn dat er een 'knip' zitten tussen diergroepen, maar het zal wel leiden tot extra kosten voor huisvesting, transport en arbeid. Als er meer ruimte per dierplaats gerealiseerd kan worden bij biggenopfok op afstand kan het, naast de gezondheidsknip, ook gezondheidsvoordelen voor de biggen opleveren. Onduidelijk is of extra ruimte voor kraamzeugen leidt tot meer ammoniakemissie per plaats.

Neveneffecten van het systeem zelf zijn onder andere een verhoging van de arbeidskosten en tijd, en ook zal meer management (onder andere meer arbeidsaansturing) nodig zijn.

3.8 Vergunningen

Bij het verruimen van de maatvoering van stallen, ten behoeve van het dierenwelzijn, is vooral de grootte van het bouwblok een knelpunt en, als er wel uitbreidingsruimte is, het tijdrovende en onzekere vergunningstraject voor uitbreiding. Daarnaast kan het verkrijgen van aanvullend investeringskapitaal voor bedrijven een struikelblok zijn. Het gevolg kan enerzijds zijn dat er op veel bedrijven iets minder zeugen gehouden kunnen worden (hoewel dat op nationaal niveau niet het geval hoeft te zijn in verband met het productierechtensysteem); anderzijds is het denkbaar dat vooral relatief kapitaalkrachtige bedrijven wel kunnen investeren in vrijloopkraamhokken, waardoor de tendens naar schaalvergroting mogelijk versterkt wordt.

3.9 Andere relevante regelgeving?

Door de hogere kosten van verbouw zullen bedrijven die veel aanpassingen moeten doen misschien eerder geneigd zijn om te stoppen, en/of mee te doen aan een opkoopregeling. In Duitsland blijkt het pakket aan dierenwelzijnsmaatregelen (inclusief vrijloopkraamhokken) voor veel zeugenhouders mede aanleiding om het bedrijf te beëindigen.

Zie verder bij 'Belemmerende provinciale en gemeentelijke regelgeving'.

3.10 Overgangstermijn

Een korte overgangstermijn kan leiden tot desinvesteringen. Bij een langere overgangstermijn van 15 tot 20 jaar zal er voor de meeste bedrijven geen substantiële desinvestering zijn, omdat de ondernemer tijd heeft om te herinvesteren in nieuwe stalsystemen. Bovendien hebben ondernemers dan meer tijd om te leren van pioniers en de kinderziekten van een vrijloopstelsel te overwinnen. KWIN stelt dat hokinrichting in 10 jaar wordt afgeschreven, maar de omschakeling naar vrijloopkraamhokken vergt meer dan alleen nieuwe hokinrichting, waardoor een ruimere overgangstermijn vereist is.⁷

3.11 Reacties bedrijfsleven

Stakeholders vanuit het Nederlandse bedrijfsleven (agrarische ondernemers + stallenbouw bedrijven) geven aan dat bij verbouw van bestaande stallen bijna altijd verbouw plaatsvindt, dus dat er bijvoorbeeld een nieuw stuk aan een stal gebouwd wordt. Zonder dat verbouwen zou de hokbezetting op het huidige bedrijf nooit kloppend kunnen worden gemaakt.

In landen zoals Duitsland is wetgeving ingesteld die uiterlijk 2035 vrijloopkraamhokken vereist. Dat geeft ondernemers een overgangstermijn om te schakelen. Stakeholders verwachten dat eisen voor vrijloopkraamhokken de norm gaan worden in concepten (zie Beter Leven ambities). Bij het implementeren van vrijloopkraamhokken via marktconcepten gaat de transitie meer geleidelijk, op vrijwillige basis, ingepast in het bedrijfseigen investeringsritme en worden meerkosten vergoed uit de markt. Dat heeft zeker voordelen boven het opnemen in wetgeving, maar als nadeel dat de transitieperiode waarschijnlijk langer duurt.

Ook geven stakeholders aan dat ondernemers vaak wel bereid zijn om mee te gaan met nieuwe innovaties zolang zij genoeg tijd krijgen om innovaties binnen het huidige natuurlijke investeringsritme van de ondernemer toe kunnen passen. De financiële ruimte om te investeren in vrijloopkraamhokken wordt groter als door onderzoek en de adoptie van de voorlopers de kennis kan worden gedeeld hoe de meerkosten van vrijloopkraamhokken verkleind kunnen worden. Ook een 'level playing field' in Europa zou volgens de stakeholders de overstap naar vrijloopkraamhokken bevorderen.

⁷ Een zeugenstal wordt volgens KWIN in gemiddeld circa 17 jaar afgeschreven. Voor aanpassing van mestputten en dergelijke moet echter in de ruwbouw (afschrijvingstermijn 40 jaar) worden ingegrepen.

4 Legpluimveebedrijven

4.1 Om welke aanpassing gaat het?

De beoogde aanpassing zou betekenen dat kooihuisvesting niet langer toegestaan is, zodat ook de nu nog in Nederland aanwezige koloniekooien voor leghennen en opfokhennen op termijn zouden moeten verdwijnen.

4.2 Welke eisen worden al gesteld in kwaliteitssystemen?

Er zijn geen kwaliteitssystemen die als eis stellen dat de eieren niet in een kooi geproduceerd mogen worden. Wel is het zo dat steeds meer marktsegmenten alleen scharreleieren afnemen. Eieren uit kooisystemen worden vrijwel alleen gebruikt in de eiproductenindustrie.

4.3 Hoeveel bedrijven moeten nog aanpassingen doen?

Er worden in Nederland circa 32 miljoen leghennen gehouden, waarvan 12-13% in koloniekooien (Avined, 2022). De overige 87-88% van de leghennen (en opfokhennen) worden al in scharrel- en volièrestallen gehouden. Het gaat bij koloniekooien om enkele tientallen bedrijven die samen gemiddeld ruim 4 miljoen leghennen in koloniekooien houden. Deze bedrijven hebben grotendeels hun eigen opfokstallen, waarin de jonge hennen ook in kooien worden gehouden. Het gaat hierbij om circa 1,6 miljoen plaatsen voor opfokhennen.

4.4 Investerings

De investeringen zijn hier alleen gekwantificeerd voor stallen met leghennen, maar in de opfokstallen met kooihuisvesting zullen vergelijkbare investeringen moeten worden gedaan. Bij de omschakeling van een koloniekooisysteem naar een scharrel-/volièrestelsel gaat het aantal leghennen (voor een volwaardige arbeidskracht) omlaag van 65.000 bij koloniekooien naar 40.000 bij volièrehuisvesting. Hierbij wordt uitgegaan van het gebruik van een inpakmachine voor de eieren. Bij volièrehuisvesting is de totale investering voor 40.000 leghennen circa 1,2 miljoen euro, waarvan bijna 60% in de inventaris. De investering in de inventaris is ongeveer 17,50 euro per henplaats. Bij koloniekooien is de totale investering voor 65.000 leghennen circa 1,8 miljoen euro, waarvan ongeveer 1,2 miljoen euro in de inventaris.

In de praktijk is bij deze omschakeling van kooien naar volière de vermindering van het aantal leghennen zodanig, dat als wordt uitgegaan van dezelfde hoeveelheid arbeid het bijbehorende aantal volièrekippen ruimschoots in de aanwezige stallen gehouden kan worden.

4.5 Effect op de kostprijs

De kostprijs van eieren uit een scharrel-/volièrestal, waarin 9 kippen per m² leefruimte worden gehouden, is 12 eurocent per kg (0,7 eurocent per ei) hoger dan die van eieren uit koloniekooien, waarin 11 kippen per m² leefruimte worden gehouden. Dit is een kostprijstoename van ongeveer + 13-14% (Van Horne, 2019).

Een analyse van de eierprijzen vanaf 2010 laat zien dat scharreleieren ruim 13 eurocent per kg (0,8 eurocent per ei) meer op hebben gebracht dan kooi-eieren, en over de periode vanaf 2015 zelfs ongeveer 16 eurocent per kg (1,0 eurocent per ei). De markt heeft het kostprijverschil gemiddeld genomen dus volledig vergoed.

4.6 Kostprijs bij gedwongen krimp

De omschakeling van kooihuisvesting naar scharrel-/volièresystemen gaat gepaard met een krimp, omdat een pluimveehouder met dezelfde hoeveelheid arbeid veel minder dieren kan houden. Het nieuwe aantal leghennen kan meestal ruimschoots in de al aanwezige stallen worden gehouden. Beperkingen door de grootte van het bouwblok zijn daarom niet aan de orde.

Bij vermindering van het aantal leg- of opfokhennen kan de pluimveehouder een deel van de pluimveerechten verkopen.

4.7 Wat zijn eventuele neveneffecten van deze aanpassing?

De omschakeling naar scharrelsystemen brengt een ingrijpende verandering van het management met zich mee. Een pluimveehouder die nog geen ervaring heeft met scharrelkippen zal het nodige moeten leren, bijvoorbeeld over het voorkomen van zogenaamde 'buitennesteieren' en zaken rond diergezondheid en hygiëne.

4.8 Vergunningen

De omschakeling van koloniekooien naar volièrehuisvesting is meestal mogelijk binnen de bestaande stallen, waarbij zowel het aantal dieren per stal als het totaal aantal dieren op het bedrijf flink zal afnemen. Bij maatregelen ten behoeve van dierenwelzijn is vaak de grootte van het bouwblok beperkend, maar bij deze omschakeling is een groter bouwblok niet nodig. Een groter bouwblok zou alleen nodig zijn als het bedrijf ook de hoeveelheid arbeid wil vergroten, om na omschakeling hetzelfde aantal kippen te kunnen blijven houden.

De emissies van een volièrestal zijn groter dan die van een stal met koloniekooien, zowel van fijnstof als van ammoniak. Bij de omschakeling van traditionele kooihuisvesting naar grond- en volièrehuisvesting nemen deze emissies toe. De norm voor ammoniakemissie uit kooi-/koloniehuisvesting is 30 gram/dier/jaar en voor scharrel-/volièrehuisvesting 55 tot 90 gram/dier/jaar. De fijnstofemissie is 23 gram/dier/jaar bij koloniehuisvesting en bij scharrel-/volièrehuisvesting 65 gram/dier/jaar.

Omdat het aantal dieren op het bedrijf door de omschakeling afneemt, zijn de toenames van de emissies op bedrijfsniveau minder groot. Niettemin gaat het om een toename van >13% voor ammoniak en ongeveer 74% voor fijnstof. De toegenomen emissies zijn nadelig voor het milieu en kunnen daardoor ook problemen opleveren met de vergunning.

De CO₂-voetafdruk van eieren van scharrelhennen is ongeveer 12% hoger dan die van eieren uit koloniehuisvesting (Blonk Consultants, 2018).

4.9 Overgangstermijn

Een korte overgangstermijn kan leiden tot desinvesteringen. Bij een redelijke overgangstermijn kan de omschakeling worden ingepast in het normale investeringsritme van de bedrijven en zal er geen desinvestering zijn.⁸

Minister Carola Schouten heeft de Tweede Kamer in het voorjaar van 2021 laten weten dat ze een passende overgangstermijn bij het verbieden van kooihuisvesting van leghennen van groot belang vindt, gelet op de investeringen die pluimveehouders hebben gedaan door het verbod op verrijkte kooien per 1 januari 2021.

⁸ Als bedrijven met koloniekooien per direct zouden moeten omschakelen naar een scharrelstelsel, dan betekent dat gemiddeld gesproken een desinvestering van de helft van de investering in het inventaris van de stallen, wat bij 65.000 leghennen in koloniekooien (één volwaardige arbeidskracht) zou gaan om een bedrag van ongeveer 0,6 miljoen euro.

KWIN geeft aan dat koloniekooien in 12,5 jaar worden afgeschreven. De inschatting is dat slechts enkele bedrijven de afgelopen jaren in nieuwe koloniekooien hebben geïnvesteerd.

5 Belemmerende provinciale en gemeentelijke regelgeving

Er zijn diverse provinciale en gemeentelijke regelingen, die belemmerend kunnen werken of juist voorzien in stimulansen voor maatregelen ten behoeve van het dierenwelzijn. Enkele concrete voorbeelden zijn hieronder genoemd.

- **Bouwblok.** Provincies hebben in hun omgevingsverordening veelal een maximum gesteld aan de omvang van een bouwperceel, bijvoorbeeld 1,0 of 1,5 ha. Er zullen bedrijven zijn die nog genoeg ruimte hebben voor een beperkte uitbreiding of die speciale toestemming kunnen krijgen voor enige overschrijding van de maximale grootte.
- In de provincie Noord-Brabant zijn zogenaamde 'stalderingsgebieden' aangewezen. In zo'n gebied mag een veehouder alleen nieuwe stallen bouwen, uitbreiden of omschakelen als binnen datzelfde gebied stallen worden gesaneerd, door sloop of herbestemming. Voor iedere toename van 10 m² stal moet binnen hetzelfde 'stalderingsgebied' 12 m² gesloopt zijn, of 20 m² herbestemd zijn. Een dergelijke regeling kan een ernstige belemmering zijn voor een varkensbedrijf dat wil omschakelen naar vrijloopkraamhokken en daarvoor extra stalruimte wil creëren.
- Noord-Brabant kent de 'Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij' (afgekort: BZV). Uitbreiding van stalruimte moet dan voldoen aan deze 'zorgvuldigheidsscore'. Met een omschakeling naar een diervriendelijker systeem zouden veehouders extra punten kunnen verdienen, onder andere op het gebied van dierenwelzijn, waardoor ze zouden kunnen voldoen aan de BZV.
- **Beperkingen veehouderij-gebied.** In een dergelijk gebied rond woonkernen of natuur wordt de ontwikkeling van veehouderij beperkt en is bijvoorbeeld geen uitbreiding van bebouwing toegestaan.
- **Achtergrondbelasting geur.** In de (interim) Omgevingsverordening staat ook een norm voor de maximaal toegelaten 'achtergrondbelasting geur'. Dit kan betekenen dat bedrijven bij stalaanpassingen maatregelen moeten treffen om geuremissies te beperken.
- Bijvoorbeeld de provincie Groningen heeft in het concept Ontwerp Omgevingsverordening een artikel opgenomen over 'uitbreiding ten behoeve van aangescherpte wettelijke eisen op het gebied van milieu of ten behoeve van dierenwelzijn'. Dit artikel regelt dat een omgevingsplan mogelijk kan maken dat een omgevingsvergunning wordt verleend voor uitbreiding van de bestaande stalvloeroppervlakte voor intensieve veehouderij als de vergunning 'bijdraagt aan verbetering van het welzijn van de te houden dieren doordat zij netto meer leefruimte tot hun beschikking hebben.'

6 Samenvattende tabel met de belangrijkste bevindingen

Type bedrijf	Deel sector dat moet aanpassen	Extra investering	Stijging kostprijs
Melkveebedrijven	74%		
- Melkkoeien (zonder bijbouwen)	61%		
- Melkkoeien (met bijbouwen)	13%	600-900 euro per melkkoe	1,4-1,8%
- Melkkoeien (gedwongen krimp, als er onvoldoende ruimte is voor bijbouwen)			7-12%
- Kalveren	vrijwel alle bedrijven		
Zeugenbedrijven	98,5%		
- zonder gedwongen krimp		500 euro per zeug	2-5%
- gedwongen krimp (als er onvoldoende ruimte is voor bijbouwen)		500 euro per zeug	6-13%
Legpluimveebedrijven (+ opfok)	12-13%	17-18 euro per leghen (voor geheel nieuwe inventaris)	13-14%

Bij de in de tabel weergegeven inschatting van investeringen en kostprijsstijging is uitgegaan van extra investeringen bij nieuwbouw, en een redelijke overgangstermijn voor de invoering van de voorgestelde maatregelen. Bij een te korte overgangstermijn kunnen de kosten sterk oplopen.

Bedrijfs grootte

De in de tabel genoemde investeringen zijn uitgedrukt per melkkoe, zeug of leghen. Het gemiddelde bedrijf heeft volgens het CBS in 2020 de volgende dieraantallen: melkveebedrijven: 101 melkkoeien, zeugenbedrijven: 794 zeugen, legpluimveebedrijven: 43.477 leghennen (bron: agrimatie.nl). Zie de hoofdtekst voor verdere details.

Bronnen en literatuur

Avined, 2022. Cijfers houderijsystemen op basis van registratie in Koppel Informatie Systeem (KIP).

Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research, cijfers over 2020.

<https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Economic-Research/Over-ons/Data-modellen-en-tools/Bedrijveninformatienet.htm>

Blonk Consultants, 2018. Trendanalyse broeikasemissie Nederlandse agro-productie.

DLV, 2021. Ruimte voor zeug in vrijloopkraamhok. <https://www.dlvadvies.nl/nieuws/nieuwsarchief/ruimte-voor-zeug-in-vrijloopkraamhok/1591>

Gezondheidsdienst voor dieren: www.gddiergezondheid.nl.

Ligboxen bij melkvee: <https://www.gddiergezondheid.nl/nl/Diergezondheid/Management/Stalklimaat-en-huisvesting/Stalinrichting-Melkvee>

Horne, P.L.M. van, 2019. Competitiveness of the EU egg sector, base year 2017; International comparison of production costs. Wageningen Economic Research, Report 2019-008. <https://edepot.wur.nl/469616>

Wageningen Livestock Research, 2009. Moderne huisvesting melkvee. Brochure 07.

Wageningen Livestock Research, 2021. Kwantitatieve Informatie Veehouderij 2021-2022.

Wageningen Economic Research, 2021. Factsheet Eiersector in Nederland: <https://edepot.wur.nl/530585>.

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
wur.nl/economic-research

NOTA 2022-058

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.800 medewerkers (6.000 fte) en 12.900 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
wur.nl/economic-research

Nota 2022-058

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.800 medewerkers (6.000 fte) en 12.900 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

